

דיני ומנהגי יום הכיפורים החל בשבת קודש

מוגש לרגל יום הכיפורים

יו"ל ע"י מכון הלכה חב"ד (ע"ר)

<p>בתפלת מנחה ביום ח' תשרי אומרים תחנון, אך בקריאת שמע שעל המטה בליל ערב יום הכיפורים – אין אומרים תחנון, ולמעשה מפסיקים לומר תחנון עד סוף חודש תשרי.</p>	<p>אמירת תחנון</p>
<p>מי שאי-אפשר לו לעשות סדר הכפרות בערב יום-הכיפורים, יקיים זאת יום או יומיים לפני-כן, כי כל עשרת-ימי-תשובה ימי כפרה הם.</p> <p>בערב יום הכיפורים נוהגים לערוך 'כפרות' עם תרנגול לבן ולכתחילה יש לעשות זאת באשמורת הבוקר (חלקו האחרון של הלילה, המסתיים בעלות השחר.</p> <p>וגם באם השחיטה מתאחרת להיות אחרי עלות השחר, את נוסח הכפרות אומרים לפני עלות השחר.</p> <p>הגברים – עושים את הכפרה בתרנגול זכר, והנשים – בתרנגולת נקבה.</p> <p>למעוברת לוקחים שלושה תרנגולים: תרנגולת נקבה בשבילה, וזכר ונקבה נוספת בשביל ספק הולד. ומקיפים עם כולם יחד סביב ראשה. גם אם יודעת את מין העובר תיקח שלושה תרנגולים.</p> <p>אומרים 'בני אדם' עד 'מצאתי כופר', ואחר כך אומרים 'זה חליפתי'. וחוזרים ומתחילים לומר מתחילת הנוסח – 'בני אדם'. כך עושים שלוש פעמים. בעת אמירת 'זה חליפתי', זה תמורת זה כפרתי, מסובבים התרנגול מעל הראש שלוש פעמים.</p> <p>גם המעוברת אומרת בנוסח: "חַלִּיפְתִּי . . . תְּמַוְּרְתִּי . . . כְּפָרְתִּי" (ולא בלשון רבים "חליפתנו..").</p> <p>לאחר אמירת הנוסח, נותנים לשוחט שישחט את התרנגול. נהוג לתת לשוחט איזה תשלום על טרחתו.</p> <p>על אף שמצוות כיסוי הדם היא חובתו של השוחט, ראוי לבקש ממנו את רשותו ולכסות את הדם.</p> <p>על מנת לקיים מצות כיסוי הדם כהלכתה, בברכה – צריך לבדוק את הסימנים של העוף וכן את הסכין לפני הכיסוי. נוסח הברכה: "ברוך אתה . . . אשר קידשנו במצותיו וצונו על כיסוי הדם בעפר".</p> <p>ראוי ונכון לתת את פדיון הכפרות לעניים או למטרת צדקה אחרת. נוהגים ללוש בגדי שבת אחרי הכפרות: מי שאינו יכול לעשות כפרות על תרנגול – יכול לעשות שליח לכפרות על תרנגול (אף במהלך עשיית) ויתן 'פדיון כפרות' לצדקה. ואם (מכל סיבה שהיא) אינו יכול לעשות שליח לכך – יעשה על כסף.</p> <p>במקרה שעושים כפרות על כסף, הנוסח הוא: "אֵלֹהֵי הַמַּעוֹת תִּלְכְּנָה לְצַדָּקָה, וְאֲנִי אֶלֶף לְחַיִּים טוֹבִים אֶרְכִּים וְלְשָׁלוֹם".</p>	<p>כפרות</p>
<p>במשך היום משתדלים לטבול שלוש פעמים. אחד לפני תפילת שחרית, אחד לפני מנחה והשלישי לאחר סעודה מפסקת (לפני השקיעה כמובן).</p> <p>מרבית בצדקה בערב יום הכיפורים, ובמיוחד לפני תפילת מנחה.</p> <p>מבקשים עוגת לעקאח (דבש) ואוכלים ממנה. הטעם לכך הוא, שבאם נגזר עליו שיצטרך להזדקק לבריות – יצא ידי חובה בקבלת הלעקאח.</p> <p>יש לפרוס מפה יפה על השולחן שבבית, כמו בכל שבת ויום טוב.</p> <p>אסור להתענות בערב יום הכיפורים.</p> <p>נוהגים לאכול פת גם בסעודת שחרית, ובתחלת הסעודה טובלים פרוסת המוציא בדבש.</p> <p>ביום זה אוכלים רק מאכלים הקלים להתעכל, כגון עופות ודגים. לא אוכלים שומשום ובשר בהמה. וגברים אף לא אוכלים שום וביצים. ומאכלי חלב ניתן לאכול בסעודת הבוקר.</p> <p>מרבית באכילה ובשתיה, כשיעור שני ימים.</p> <p>נהוג לאכול ביום זה 'קרעפכין' (כסי בצק ממולאים בבשר).</p> <p>מותר לקחת בערב יום הכיפורים גלולות הנותנות תחושת שובע לצורך הקלת הצום.</p> <p>אף שלא משאירים אוכל חם ע"ג האש או על הפלטה, וכן אין משאירים מיחם מים מערב יום הכפרות לצורך מוצאי יוה"כ"פ, אך לצורך אדם חלש הזקוק לכך ביום הכפרות – מותר. כמו כן מותר לעשות כך לצורך קטנים הזקוקים למים חמים ביוה"כ"פ.</p>	<p>דינים ומנהגים השייכים לערב יום הכיפורים</p>
<p>אין מאריכים בתפילת שחרית. אין אומרים 'מזמור לתודה', וכן אין אומרים תחנון ולא 'אבינו מלכנו' – לא בתפלת שחרית ולא בתפלת מנחה.</p>	<p>שחרית עיו"כ</p>

<ul style="list-style-type: none"> לפני תפילת מנחה נוהגים לקבל ל"ט מלקות קלות מרצועה של עור, כגון: חגורת עור. האדם שמקבל את המלקות, מוטה – כפוף כשפניו לכיוון צפון. ומלקים על כתף ימין, כתף שמאל, תחתיהם באמצע, וחוזר חלילה. המלקה והנלקה שניהם אומרים בכל הלקאה מלה אחת מהפסוק 'והוא רחום' עד 'כל חמתו'. חוזרים על הפסוק שלוש פעמים, סך הכול ל"ט תיבות. לאחר המלקות טובלים במקווה, לשם טהרה ומשום תשובה. בטבילה זו נוהגים לטבול שלוש טבילות. לפני תפילת מנחה מדייקים לשים מטבע בכל קופות הצדקה בבית הכנסת. סדר התפלה: "הודו", "פתח אליהו", "וידבר". "אשרי" ח"ק, תפלת שמו"ע, ולאחר 'יהיו לרצון' הראשון אומרים 'וידוי' ועל חטא' כבתפילות יום הכיפורים. את ה'וידוי' אומרים במעומד מבלי להישען, וטוב להתכופף מעט בעת אמירתו. מכים על החזה באמירת "אשמנו, בגדנו..." וכן באמירת "ואנחנו הרשענו", ובעת אמירת: "על חטא...", "ועל חטאים...", "סלח לנו, מחל לנו, כפר לנו". נוסח הוידוי הוא עד "אבל לא ע"י ייסורים וחליים רעים", ואח"כ ממשיכים "אלוקי, נצור". 	<p>מלקות, טבילה ותפילת מנחה</p>
<ul style="list-style-type: none"> לפני הצום אוכלים סעודה מפסקת. נוטלים ידים וטובלים פרוסת המוציא בדבש. אין לאכול מאכלי חלב וחמאה, ולא תבלינים חריפים ומלוחים. נהוג שלא לאכול דגים בסעודה זו. הרוצה לאכול ולשתות לאחר סיום הסעודה מפסקת – לכתחילה כדאי להתנות כן בפיו, ובדיעבד יכול לאכול גם אם לא התנה. אלא שצריך לסיים את הסעודה ולקבל את קדושת היום מבעוד יום (כמה דקות לפני השקיעה). במידת האפשר טובלים במקווה אחר הסעודה פעם שלישית. יש לצאת מן המקווה לפני השקיעה. 	<p>סעודה מפסקת</p>
<ul style="list-style-type: none"> נשים מקבלות על עצמן את הצום ושאר העינויים החל מהדלקת הנרות. אשה הרוצה לנסוע אחרי הדלקת הנרות – תתנה שאינה מקבלת על עצמה את קדושת היום בהדלקה, ולא תברך שהחיינו בעת ההדלקה. על הנרות מברכים "ברוך... אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת ושל יום הכיפורים", ו"שהחיינו". אשה שטעתה והזכירה רק שבת, או רק יום הכיפורים – יצאה בדיעבד, ואינה מברכת שוב. איש המדליק נרות לא יברך שהחיינו בעת הדלקת הנרות, אלא לאחר "כל נדרי" יחד עם הציבור. ובאם נצרך לעשות עוד מלאכות (כגון נסיעה או הדלקת נר בבית הכנסת וכדומה) ראוי שיתנה בפירוש שאינו מקבל קדושת היום בהדלקת הנרות. מי שאין לו אב או אם ר"ל מדליק נר נשמה לעילוי נשמת אביו או אמו, ונוהגים להדליקו בבית. אשה שמדליקה נרות לעילוי נשמה, (וכן איש המדליק נר יוהכ"פ בעצמו) תדליקם לפני הדלקת נרות של יום הכיפורים. נר חיים: כל איש נשוי מדליק "נר חיים" (א לעבעדיגע ליכט) בבית הכנסת. נוהגים ללבוש קיטל על הסירטוק, ומעליו הגארטל – בכל תפילות היום הקדוש. חתן בשנת הנישואין שלו, שלבש קיטל בעת חופתו – אינו לובש קיטל ביום הכיפורים. נוהגים שלא להיכנס עם קיטל לבית הכסא, כיון שהוא בגד המיוחד לתפילה. מתעטפים בטלית גדול, ומברכים עליה לפני השקיעה. אם לא הספיק לפני השקיעה, אסור לברך אחר השקיעה. נוהגים שהאב מברך את בניו ובנותיו כשהוא לובש בקיטל ומעוטף בטלית. מנהגנו לברך את הבנים בנוסח 'ברכת כהנים' – "וידבר ה' אל משה דבר אל אהרן... יברך...". עד "ואני אברכם", ומוסיף ברכות פרטיות. ראוי לומר וידוי לפני תפילת 'כל נדרי'. ואומרים זאת כל אחד בפני עצמו, ולא בציבור. זמן אמירת וידוי זה הוא מבעוד יום לפני השקיעה. 	<p>הדלקת נרות וכניסת יום הכיפורים</p>
<ul style="list-style-type: none"> אכילה ושתייה: אכילה ושתייה אסורים אפילו במשהו. גם נשים מעוברות ומיניקות חייבות לצום. מחנכים את הקטנים מגיל 9-10 להתחיל להתענות לשעות, כלומר, לאכול מאוחר יותר מזמן האכילה הרגיל. וככל שהילד חזק ובריא יותר, מאחרים יותר את זמן האכילה, אך אין לענות ילדים מתחת לגיל 9. כמו כן אין מדקדקים שבנים בגיל שנים עשרה ובנות בגיל אחת עשרה יתענו כל היום. אסור להתעסק בהכנת מאכלים, אבל לגעת במאכלים מותר. ולכן ילדים גדולים דיים שיכולים להכין לבד – אין לעשות זאת עבורם, אך מותר להגיש להם את האוכל. מי שהוא במצב שיתכן שיש סיכון בתעניתו, עליו לברר היטב בימים הסמוכים ליום הכיפורים אצל רופא, האם מצבו הרפואי מאפשר לו להתענות, ובהתאם לכך להתייעץ עם רב כיצד לנהוג. רחיצה: כל רחיצה של תענוג אסורה ביום הכיפורים. רחיצה שנועדה להעביר לכלוך, כגון לרחוץ תינוק מטינוף, וכדומה – מותר, וכן לרחוץ חלק מגופו אם התלכלך, ובלבד שיזהר לשטוף את המקום המלוכלך בלבד. כלה בתוך שלושים יום מחתונתה, מותרת ברחיצת פניה. בנטילת ידים נותן מים עד קשרי האצבעות בלבד, ולא על כל כף היד. נעילת הסנדל: אסור לנעול נעלי עור – בין אם העור בחלקו העליון של הנעל ובין אם הוא בסוליה – בין בבית ובין ברשות הרבים. אך מותר לנעול נעלים שאינן עשויות מעור. תשה"מ: יום הכיפורים אסור בתשה"מ, וחובה לנהוג בכל ההרחקות – בין ביום ובין בלילה. ביום הכפורים חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות. יש לברך על 'בשמים' במהלך יום הכיפורים בכדי להשלים בהם את מנין 'מאה ברכות' שחייב אדם לברך בכל יום, ויכול לברך על הבשמים בכל פעם אחרי שפסק הריח והסיח דעתו מהם. 	<p>העינויים ויתר דיני יום הכיפורים</p>

<ul style="list-style-type: none"> • לפני אמירת 'כל נדרי' אומרים בתהילים מזמורים קטו עד קכג. לפני 'כל נדרי' פותחים את ארון הקודש ומוציאים שלושה ספרי תורה. ומצוה גדולה לקנות ספר הראשון. האנשים האוחזים את ספרי התורה עומדים בסמוך לש"ץ. הש"ץ אומר "על דעת המקום... בישיבה של מעלה" בקול נמוך, אבל באופן שישמעו שלושת האנשים העומדים לידו. אח"כ מתחיל הש"ץ "כל נדרי", ואומרו שלוש פעמים, ובכל פעם מגביה קולו יותר, ואף הציבור אומר אתו בלחש. • "ויאמר ה' סלחתי כדברך" – אומרים הקהל שלושה פעמים ברצף, ולאחר מכן הש"ץ שלושה פעמים. • אח"כ מברך הש"ץ 'שהחיינו' בקול רם, והקהל מברך בלחש יחד אתו, ויזהרו לסיים לפני הש"ץ בכדי שיוכלו לענות אמן אחר ברכתו. אלו שברכו 'שהחיינו' בעת הדלקת הנרות – לא יברכו כעת. • קבלת שבת: מתחילים ב"מזמור לדוד". ב"בואי בשלום" אומרים "גם ברינה ובצהלה" כבכל שבת. • תפלת ערבית: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" אומרים בקול רם, וכן בכל פעם שקוראים קריאת שמע – כולל קריאת שמע על המיטה וק"ש שבבוקר, עד מוצאי יום הכיפורים. • בתפילת שמונה עשרה מוסיפים את ההוספות לשבת כפי המופיע במחזור, וכן בשאר התפילות. • אחרי שמונה עשרה אומרים 'ויכולו'. ברכת 'מעין שבע' (וב'מגן אבות' אומרים 'המלך הקדוש'). לדוד מזמור קדיש תתקבל. מזמור לדוד. חצי קדיש. ברכו. עלינו. • אבינו מלכנו: אין אומרים 'אבינו מלכנו' בכל התפילות, מלבד בנעילה. • אחרי עלינו, אומרים ארבעה מזמורי תהילים א-ד (בכוונת שם ה' בניקוד ברית). בסיום אמירת המזמורים אומרים קדיש יתום. • לאחר מכן נוהגים לומר את כל התהילים בציבור. • קריאת שמע שעל המיטה כמו בכל שבת ויו"ט וללא אמירת וידוי ו"על חטא". ואומרים "ברוך שם..." בקול רם. לפני השינה אומרים תשעה מזמורי תהילים קכד-קלב. טוב להיזהר שלא יתעטפו – הגברים – בזמן השינה בכרים ובכסתות, ולפחות יזהרו שלא לכסות את הרגלים. 	<p>ליל יום הכיפורים</p>
<ul style="list-style-type: none"> • בבוקר כשניעור משנתו, לאחר אמירת 'מודה אני', נוטל את ידיו עד סוף קשרי האצבעות. אחרי נטילת ידיים מותר לנגב את הידיים באמצעות מגבת ולאחר מכן להעביר את המגבת הלחה על הפנים, כדי להעביר חבלי שינה. כשיצא מבית הכסא יטול ידיו פעם שניה – כדין כל ימות השנה – ולאחר הנטילה השניה יברך 'על נטילת ידיים', 'אשר יצר' ושאר ברכות השחר. גם בנטילה זו נוטל עד סוף קשרי האצבעות בלבד (וכהנים הנושאים כפיהם יטלו עד הפרק כבכל יום). אין שוטפים את הפה. • בעת חזרת הש"ץ, ברכות העולים לתורה וברכות ההפטרה – יכוון להשלים על ידם לצאת ידי חובת 'מאה ברכות' שחייב אדם לברך בכל יום. • התענית היא מצוה מן התורה. לכן, מי שההליכה לבית הכנסת גורמת לו לחולשה כללית, ובעקבות זאת יתכן שלא יצליח לצום את כל הצום – עליו להישאר בביתו, כדי שיצליח לצום. • מי שאשתו מתקשה לצום, כדאי לדאוג להביא לה סייעת שתעזור לה לשמור על הילדים, ואם אין הדבר מתאפשר כלל, יישאר הבעל לשמור על הילדים כדי לעזור לה לצום. • אבל במצבים אחרים – חובה להשתדל להתפלל בציבור, כמו בכל ימות השנה. 	<p>יום הכיפורים</p>
<ul style="list-style-type: none"> • בברכות השחר, אין אומרים ברכת 'שעשה לי כל צרכי'. • נהוג לעמוד באמירת הפיוטים "האדרת והאמונה", "לאיל עורך דין". • קריאת התורה: נעימת הקריאה והברכות: קוראים בתורה בניגון המיוחד לימים נוראים. וכן נוהגים לומר בנעימה זו: "ויעזור", קריאת העולים לתורה, ברכות התורה ו'מי שברך'. • לאחר שקראו בתורה בספר הראשון, מניחים לידו על שולחן הקריאה את הספר השני ואומרים חצי קדיש. • אחרי אמירת חצי קדיש מגביהים את הספר הראשון – בעוד השני על שולחן הקריאה – וגוללים אותו. לאחר גמר גלילת הספר הראשון פותחים את ספר התורה השני וקוראים בו. אין להסיר את מעיל הס"ת השני לפני סיום גלילת הס"ת הראשון. בסיום הקריאה, הגבהה וגלילה כרגיל. • הזכרת נשמות: מי שהוריו בחיים, יוצא מבית-הכנסת בזמן הזכרת נשמות. אָבֵל (רח"ל) בשנה הראשונה למות אביו או אמו, נשאר בבית-הכנסת אך אינו מזכיר נשמות. אומרים 'אב הרחמים'. גם מי שאינו מזכיר נשמות, יכול לאומרו. 	<p>תפלת שחרית</p>

<p>תפילת מוסף</p>	<ul style="list-style-type: none"> • הש"ץ עומד קצת רחוק מעמוד התפלה כך שיוכל לכרוע ולהשתחוות מבלי לזוז ממקומו. • באמירת "ונתנה תוקף" - עומדים. סדר האמירה, חזן וקהל, כרגיל בין אנ"ש: החזן מתחיל בקול, והקהל אומר את שתי הפיסקאות הראשונות - "ונתנה תוקף", ו"בראש השנה יכתבון". החזן חוזר בקול מ"כבקרת", עד "ומי ירום". אח"כ אומר הקהל בקול רם: "ותשובה... הגזירה", והחזן חוזר ואומר זאת בקול רם. הקהל אומר "כי כשמך... וכחלום יעוף". והחזן אומר בקול מ"אמת כי אתה..." עד "וכחלום יעוף". אז אומר הקהל בקול רם "ואתה... וקיים", והחזן חוזר ואומר זאת בקול רם. הקהל אומר "אין קצבה" עד סוף הפיסקא, והחזן מסיים זאת בקול ומתחיל "כתר". • לאמירת 'עלינו לשבח' פותחים את ארון הקודש. אחרי המלים 'כמשפחות האדמה' סוגרים את הארון, ומדייקים לומר 'שלא שם חלקנו כהם...'. כשהארון סגור. לאחר מכן פותחים חזרה את הארון לאמירת 'ואנחנו כורעים...'; אם בית הכנסת מרוצף באבנים או בשיש - יש להכין מפה, מגבת וכדומה, כדי להפסיק בין פניו לבין הקרקע; באמירת 'ואנחנו כורעים' כורעים על הברכיים וגודלי הרגליים. לאחר מכן, נשענים גם על גודלי הידיים, כשהאצבעות קפוצות וכפופות לתוך כף היד. כשאומרים 'ומשתחוים' מכופפים את הראש, עד שיגיע המצח ברצפה - ותוך כדי כך, מתרוממים עם הברכיים מעט מעל גבי הקרקע. ברגע זה, נשענים רק על אצבעות הרגליים וגודלי הידיים. • נשים אינן כורעות. • בשעה שהש"ץ אומר 'הוא אלקינו אין עוד' - אומר הקהל את פסוקי 'אתה הראת'. החזן אינו אומר פסוקים אלו. ויש לש"ץ להאריך בזה מעט כדי שהציבור יספיק לומר את כל הפסוקים, ולא למהר להתחיל "אוחילה לאיל". לאחר מכן סוגרים את ארון הקודש. • 'סדר עבודה': באמירת 'אתה כוננת' צריך הש"ץ לומר כך: להכריז 'אתה', להפסיק מעט, ואחר כך להמשיך 'כוננת עולמך...'. לאמירת "והכהנים" עומדים. ב'והכהנים והעם' - במילים 'היו כורעים' יש לכרוע. במילה 'ומשתחוים' יש לעשות השתחוואה. • נשיאת כפים: המנהג הוא שהכהנים נוטלים ידיהם - כרגיל - עד פרק הזרוע (אך הלויים הנוטלים את ידי הכהנים, נוטלים ידיהם עד סוף קשרי האצבעות). • הנהגת הקהל בעת הברכה: נוהגים לכסות את הפנים בטלית, וגם את פני אלו שאינם נשואים. יש להקפיד להפנות את הפנים מול פני הכהנים. בתיבת יברך - המתברך ראשו באמצע. ה' - מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך - באמצע. יאר - לשמאלו שהיא ימין המברך, וכן הלאה. שלום - ראשו באמצע. • בשעת 'ברכת כהנים' נוהגים לומר: 'רבונו של עולם חלום חלמתי וכו'. לאחר 'ברכת כהנים' אומרים הקהל (כשעדיין הטלית מכסה את הפנים) 'אדיר במרום', והכהנים אומרים 'רבונו של עולם'. הכהנים נשארים על הדוכן עד אחר סיום 'קדיש תתקבל'. • אחרי תפילת מוסף, אמירת תהלים והקדישים - אומרים "ולקחת סולת" ו"שש זכירות".
<p>הפסקה</p>	<ul style="list-style-type: none"> • בין תפילת מוסף למנחה - נוהגים להפסיק. באם אפשרי, רצוי להפסיק לכל הפחות שלושת רבעי שעה. • בהפסקה שבין מוסף למנחה לומדים את השיעורים הקבועים. • כשלובשים את הטלית לתפילת מנחה, אין צריך לחזור ולברך עליה.
<p>סדר תפילת מנחה</p>	<ul style="list-style-type: none"> • אומרים קרבנות. • תפילת הצבור מתחילה בקריאת התורה (אין אומרים 'אשרי', 'ובא לציון', ולא 'זאני תפילתי'). פתיחת הארון, ויהי בנסוע כו'. קריאת התורה במנחה - בנעימת הטעמים הרגילה. העולה ל'שלישי' קורא 'מפטיר יונה'. בתום ההפטרה אומרים רק שלוש ברכות, ללא ברכת "על התורה ועל העבודה".
<p>תפילת נעילה</p>	<ul style="list-style-type: none"> • זמן תפילת נעילה הוא קרוב לשקיעת החמה. קודם תפילת נעילה פותחים את ארון הקודש, ונשאר פתוח עד לאחר התקיעה. בקדיש שלפני שמונה עשרה ובקדיש תתקבל אומרים 'לעילא ולעילא מכל'. • אומרים "חתמנו" (במקום "כתבנו" - בתפילה ובימינו מלכנו), "וחתום" (במקום "וכתוב"), "נזכר ונחתם" (במקום "נזכר ונכתב"). אומרים פיוט 'היום יפנה' גם אם כבר העריב היום. בפיוט "אזכרה אלקים ואהמיה", כשאומרים "ג מידות" - עומדים. • אומרים "ואוצר הטוב לנו - תפתח", עם הפסקה לפני המלה 'תפתח'. וכן צריך לעשות הפסק קטן לאחר מילת "ואוצר". אין הכהנים נושאים כפים, אפילו אם עומדים עדיין לפני השקיעה. אומרים 'אבינו מלכנו' בנעילה. • תקיעת שופר: באמצע קדיש תתקבל, אחרי 'דאמירן בעלמא ואמרו אמן', מנגנים - בפה - 'מארש נפוליון', ואחר כך תוקעים תקיעה אחת. מעיקר הדין, מותר לתקוע אפילו ב'בין השמשות', אך למעשה יש להיזהר בכל מקום שלא לתקוע עד שיעברו 4 דקות אחרי 'צאת הכוכבים'. • החל מהקדיש שלאחרי 'אין כאלקינו' (וכן בקדישים הבאים - אחרי 'עלינו' ואחרי תהלים) - אומרים 'לעילא מן כל', כמו בכל השנה. אחרי תפילת נעילה אומרים תהלים ממזמור קמב עד סיום התהלים, ולאחר מכן קדיש יתום.

<p>מוצאי יום הכיפורים</p>	<ul style="list-style-type: none"> תפילת ערבית והבדלה – עם ה'קישל' והטלית. אך חובשים את הכובע, והטלית אינה מכסה את הראש אלא מונחת על הכתפיים. מי ששכח ואמר 'המלך הקדוש' או 'המלך המשפט' אינו חוזר. אם התחיל לומר 'זכרנו לחיים', ונזכר לפני 'וכתבנו' – פוסק וממשיך 'מלך עוזר'. אך אם כבר אמר 'וכתבנו בספר החיים' חוזר לתחילת התפילה. אם אמר 'וכתבנו בספר החיים' ולא נזכר בטעותו עד לאחר סיום הברכה – לא יחזור, אלא יסיים את תפילת שמונה עשרה ולאחר מכן יתפלל שוב בתורת נדבה. וכן אם אמר 'וכתוב לחיים טובים' או 'ובספר חיים' נזכר ונכתב' – לא יחזור, אלא יסיים את תפילת שמונה עשרה ולאחר מכן יתפלל שוב בתורת נדבה. אך אם אמר 'מי כמוך' – כיון שלא הזכיר הכתיבה, אינו חוזר. אין אומרים 'ויהי נועם' ואתה קדוש' במוצאי יום הכיפורים אומרים 'גוט יום טוב'. מי שכבה הנר שהדליק בערב יום הכיפורים, ידליקנו שוב במוצאי יום הכיפורים, ולא יכבה אותו עוד אלא יניחנו לדלוק עד סופו. וגם יקבל על עצמו, שכל ימיו לא יִכָּבֵה נרו במוצאי יום הכיפורים, לא הוא ולא אחר, אלא יניחנו לדלוק עד סופו. אחרי תפילת ערבית (לפני שעושה הבדלה או קידוש לבנה) צריך ליטול ידיו שלוש פעמים לסירוגין עד פרק הזרוע בלי ברכה, הנטילה תהיה כמו נטילת ידיים לשחרית ובאמצעות מגבת. אף הכהנים שכבר נטלו ידיהם עד הזרוע לפני ברכת כהנים – צריכים ליטול ידיהם שוב במוצאי יום הכיפורים. בנוסף רוחצים הפנים והפה. אין לברך במוצאי יום הכיפורים "שעשה לי כל צרכי" על נעילת הנעלים.
<p>הבדלה</p>	<ul style="list-style-type: none"> סדר ההבדלה – כבכל מוצאי שבת: ברכת היין, בשמים, נר, הבדלה. ברכת מאורי האש מברכים על 'נר ששבת', היינו, נר שדלק במשך כל יום הכיפורים; ובמקום הצורך, אפשר להדליק נר אחר מ'נר ששבת' ולברך עליו. נוהגים להדליק נר נוסף מה'נר ששבת' כדי ליצור משניהם יחד אבוקה, ולברך על שניהם יחד. אף שכל השנה לא נותנים לאחרים מן השיירים של כוס ההבדלה, במוצאי יוה"כ פ יכולים לחלק לאחרים. איש שכבר שמע הבדלה בבית הכנסת אינו יכול להבדיל עבור נשים. באם רוצה להבדיל בבית עבור אשתו, יכוון שאינו יוצא ידי חובתו בהבדלה שבבית הכנסת. אך כאשר לא יצא ידי חובה בהבדלה לא יטעם מיין ההבדלה. אחרי הבדלה אומרים "ויתן לך".
<p>קידוש לבנה</p>	<ul style="list-style-type: none"> לפני קידוש לבנה טועמים משהו ונועלים נעליים. אך נעילת הנעלים והטעימה אינם דוחים קידוש לבנה בציבור.
<p>סעודת מוצאי יו"כ</p>	<ul style="list-style-type: none"> אוכלים ושמחים במוצאי יום הכיפורים משום שהוא קצת יום טוב, ובת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך. מדייקים לאכול סעודה ממש, עם נטילת ידיים וברכת 'המוציא', כולל ניגונים ודברי תורה. בסעודה זו טובלים פרוסת המוציא בדבש.
<p>עשיית הסוכה</p>	<ul style="list-style-type: none"> אין נזהרים להתחיל לעסוק בניין הסוכה במעשה בפועל במוצאי יום הכיפורים, אלא מקיימים ענין זה על ידי הדיבור אודות עשיית הסוכה. למחרת יום הכיפורים משכימים לבית הכנסת. ומצוה לתקן את הסוכה ולבנותה כולה מיד למחרת יום הכיפורים אחר יציאה מבית הכנסת. מצוה הבאה לידו אל יחמיצנה.

מקורות: טוש"ע ונ"כ ושו"ע אדה"ז או"ח סתר"ד-תרכד. ספר המנהגים חב"ד ע' 9-58. ספר הלכה למעשה תשרי בהוצאת מכון הלכה תב"ד (מהדורת תש"פ) פי"ג-ז, וש"נ.

עריכה: הרב שמואל מקמל. **הגהה:** הרב משה קורנוויץ.